

10. Статистичний щорічник України за 2006 рік / за ред. О.Г. Осауленка, відп. за вип. В.А. Головка – К.: Консультант : Держкомстат України, 2007. — 663с.
11. Статистичний щорічник України за 2007 рік / за ред. О.Г. Осауленка, відп. за вип. В.А. Головка. — К.: Консультант : Держкомстат України, 2008. — 571 с.
12. Статистичний щорічник України за 2008 рік / за ред. О.Г. Осауленка, відп. за вип. В.А. Головка – К.: Техніка : Держкомстат України, 2009. — 600с.
13. Статистичний щорічник України за 2009 рік / за ред. О.Г. Осауленка, відп. за вип. В.А. Головка – К.: Техніка : Держкомстат України, 2010. — 566с.
14. Стиглиц Дж. Ю. Экономика государственного сектора / Стиглиц Дж. Ю.; пер. с англ. — М.: Изд-во МГУ: ИНФРА -М, 1997. — 720с.
15. Управление экономикой на основе государственного сектора : [Электронный ресурс] / А. В. Артёмов, А. В. Брыкин, В. А. Шумаев // Менеджмент в России и зарубежом — 2007. — №6. — Режим доступа к журн. : <http://www.dis.ru/library/manag/archive/2007/6/4274.html>
16. Comparison of All Employees Seasonly adjustic, before and after March 2011 Benchmark [Електронний ресурс] : Current Employment Statistics - CES (National) / Bureau of Labor Statistics. — Режим доступу до ресурсу : <ftp://ftp.bls.gov/pub/suppl/empsit.compaes.txt>

УДК: 338.432

Томілін О.О.

СПЕЦИФІКА МІЖГАЛУЗЕВИХ ЗВ'ЯЗКІВ У АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Постановка проблеми. Сьогодні потребують подальшого дослідження питання, які спрямовані на пошук методологічних підходів до дослідження міжгалузевих зв'язків - як основ міжгалузевих відносин, необхідний подальший розвиток наукової дискусії щодо проблем формування і регулювання нееквівалентності міжгалузевих відносин. На економічну незалежність нашої держави сьогодні активно впливає агропромисловий комплекс, який належить до міжгалузевих формувань економіки. Аграрний сектор посідає важливе місце в економіці України, тут виробляється 11–15% валової продукції, 12–16% доданої вартості, однак на галузь припадає 3,7–5,0% усіх інвестицій в економіку країни. Сільське господарство України разом з іншими складовими АПК забезпечує близько 30% валового внутрішнього продукту, зайнятість майже третини працюючого населення, виробництво 95% товарів масового вжитку, утримання сільської поселенської мережі з 15 млн. жителів, а отже, потребує такої державної політики і підтримки, яка б забезпечила привабливість для інвесторів, сприятливі умови життя та гідну оплату праці сільських жителів [8]. Розвиток агропромислового комплексу вимагає необхідності методологічних міжгалузевих відносин: від теоретичної інтерпретації явища необхідно перейти до безпосереднього проектування моделей ефективності міжгалузевих відносин. Утворення системи міжгалузевих відносин є головною ознакою економічної організації агропромислового комплексу. Наше дослідження зумовлює необхідність вивчення теоретичних і методологічних міжгалузевих відносин в аграрному секторі економіки.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку агропромислового комплексу присвячені роботи багатьох вчених-економістів, чільне місце серед них посідають праці: Бакая С. С., Бойка В. І., Кісіля М. І., Коденської М. Ю., Лукінова І. І., Лобаса М. Г., Овсянікова О. В., Пасхавера Б. Й., Перегуди В. Л., Саблука П. Т., Сіренка Н. М., Сторожука О. О., Червена І. І., Шпикуляка О.Г. та ін. Особливості

галузей АПК та специфіка міжгалузевих зв'язків в агропромисловій сфері досліджувались багатьма вітчизняними науковцями. Як зауважив П.Т.Саблук, що в сучасних умовах визначальною щодо ролі сільськогосподарського виробництва в економіці країни та суспільного добробуту стає не так його частка у формуванні, як соціальна значущість галузі в забезпеченні життєдіяльності населення, передусім сільського. Тому в стратегічному баченні місію й цілі агропромислового виробництва доцільно визначати не лише в плані продовольчої безпеки країни, а передусім як економічної першооснови розвитку сільських територій" [12]. Галузевій структурі економіки притаманні певні міжгалузеві пропорції, міжгалузеві виробничі зв'язки, що постійно посилюються і розширюються. Відбувається процес інтеграції різних стадій виробництва і розподілу тієї чи іншої продукції. В економіці України спостерігається взаємодія галузей у складі інтеграційних структур - міжгалузевих комплексів. Одним з таких найбільш потужних і багатогалузевих комплексів є аграрно-промисловий. Подальше функціонування підприємств агропромислового комплексу та розвиток між ними організаційно-економічних відносин потребує формування надійної економічної безпеки. Рівень економічної безпеки суб'єктів АПК залежить від того, наскільки їх власники чи система менеджменту здатні уникнути можливих загроз зовнішнього середовища та ліквідувати наслідки шкідливих проявів окремих його складових. Подальші розвідки в межах проблеми мають передбачати опрацювання методологічних прийомів та інструментарію щодо запобігання негативним наслідкам ризиків та загроз [6].

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі авторами пропонується декілька визначень суті агропромислового комплексу. На нашу думку, агропромисловий комплекс – це складний комплекс виробництва, який об'єднує різні галузі сільського господарства. В АПК зосереджено близько 30 % основних виробничих фондів, працює майже третина населення, зайнятого в народному господарстві, виробляється близько 40 % валового національного продукту, формуються три чверті фонду споживання, питома вага у фонді продовольчих товарів становить 96 %, а його продукція є однією з основних статей експорту [11, с. 10]. В Закон України "Про основні засади державної аграрної політики України на період до 2015 року" наголошується, що важливою складовою агропромислового комплексу є сільське господарство, одиниця валової продукції якого створює умови для виробництва більше десяти її одиниць в інших галузях економіки країни. Дана галузь забезпечує зайнятість 4 млн. осіб сільського населення, сприяє створенню робочих місць у пов'язаних з нею сферах виробництва, розвитку сільських територій тощо [1]. Формування ефективних взаємозв'язків підприємств усіх сфер АПК має спиратися на такий важливий аспект, як забезпечення якості продуктів харчування. Серед стратегічних пріоритетів сталого розвитку підприємств АПК проблема забезпечення якості є однією з визначальних [4, с. 227]. Формування агропромислового комплексу залежить від природних і суспільно-географічних чинників. На нашу думку, найбільшого значення для формування агропромислового комплексу мають суспільно-географічні чинники (рис.1): - розселення та культурний рівень забезпечення; - потреби у продуктах харчування; - науково-технічний прогрес; - рівень господарського освоєння територій. В літературних джерелах агропромисловий комплекс розглядається з трьох [14] сфер :

1 сфера - галузі, що виготовляють для сільського господарства і переробної промисловості засоби виробництва,

2 сфера - сільське господарство,

3 сфера – галузі промисловості з переробки сільськогосподарської продукції. Деякі автори описують чотири сфери агропромислового комплексу [5; 7; 10]. На нашу думку, агропромисловий комплекс - це сукупність чотирьох сфер (рис. 2). 1 сфера – галузі рослинництва і тваринництва (галузі, які зайняті виробництвом сільськогосподарської продукції); 2 сфера - галузі промислової переробки (галузі, які займаються промисловою переробкою сільськогосподарської продукції: молочна, м'ясна, борошномельна, круп'яна та ін.); 3 сфера – галузі, які виробляють засоби виробництва (галузі, які виробляють

мінеральні добрива та хімічні засоби, комбікормова промисловість, мікробіологічна промисловість та ін.); 4 сфера – галузі виробничої та соціальної інфраструктури (галузі, які займаються транспортуванням, науково-дослідні установи, реалізація сільськогосподарської продукції, заготівля, підвищення кваліфікації та підготовка кадрів та ін.). Найважливішою і особливою складовою частиною АПК є продовольчий комплекс - сукупність взаємозв'язаних підприємств з виробництва продовольчої сировини, її заготівлі, переробки і реалізації через торговельно-розподільну мережу і ринок. Функціонально-галузева структура продовольчого комплексу складається з таких сфер: - сировинна (виращування і заготівля сільськогосподарської продукції, рибництво, продукція лісу тощо); - зберігання і переробка (сховищне господарство); - торговельно-споживча (збут, оптово-роздрібна торгівля, громадське харчування); - виробнича інфраструктура (енерговодозабезпечення, транспорт, шляхове господарство тощо); - соціальна інфраструктура (трудові ресурси, науково-дослідні установи й органи управління). До перших належать усі ланки системи підприємств і установ у межах певної території, пов'язані з виробництвом продовольчих товарів.

Рис. 1. Суспільно-географічні чинники агропромислової сфери
Джерело: розроблено на основі досліджень [5; 7; 10]

Рис.2. Сфери агропромислового комплексу
Джерело: розроблено на основі досліджень; Березівського, П.С, Михалюк Н.І. [5],
Іщук С.І. [7]

Спеціалізовані комплекси бувають двох типів - рослинницькі та тваринницькі [9, с. 27-28]. Підприємства з метою підвищення ефективності виробництва можуть на добровільних засадах створювати об'єднання з правом юридичної особи як особливу організаційну форму діяльності, що забезпечує зручніші й ефективніші зв'язки між ними порівняно зі звичайними договорами чи угодами. Підприємства на певних умовах залежно від їх економічних інтересів, спеціалізації і мети можуть об'єднувати свою виробничу, наукову, комерційну та інші види діяльності, якщо це не суперечить антимонопольному законодавству. Саме ці фактори переважно визначають і вид об'єднань, їх структуру і функції. Зокрема, підприємства можуть об'єднуватися в асоціації, корпорації, консорціуми, концерни тощо за галузевим, територіальним або іншими принципами, зберігаючи при цьому права юридичної особи (рис.3). Асоціації — це договірні об'єднання з найбільш м'якими внутрішніми зв'язками.

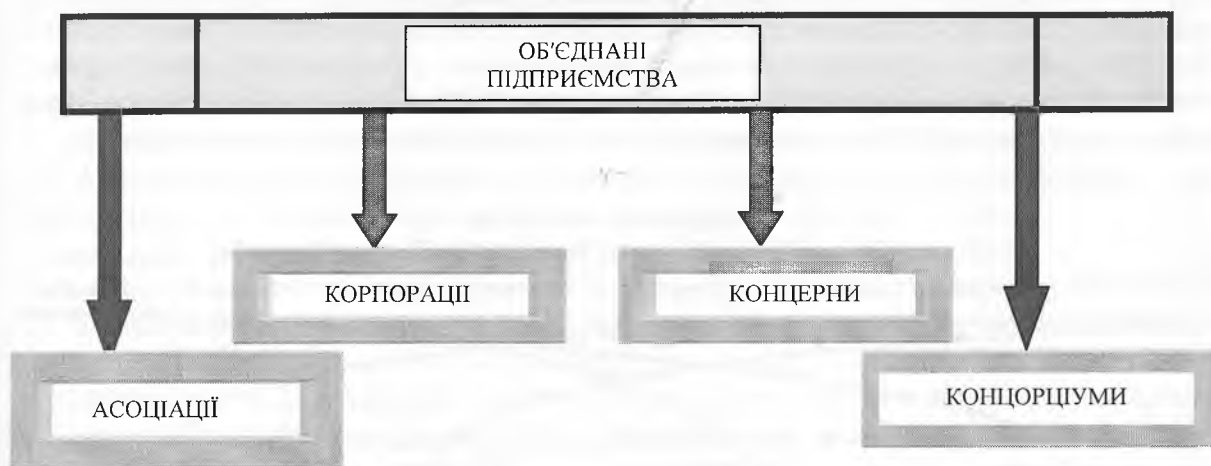

Рис. 3. Структурні об'єднання підприємств галузей АПК

Джерело: розроблено на основі досліджень [3].

Головною функцією їх є постійна координація господарської діяльності підприємств-учасників без втручання в їх виробничу чи комерційну діяльність. Консорціуми — це статутні тимчасові об'єднання промислового і банківського капіталу, що створюються для досягнення певної мети. Концерни є також статутними об'єднаннями. До їх складу можуть входити різнопрофільні підприємства — промисловості, транспорту, торгівлі, банків, наукових організацій тощо на основі повної фінансової залежності від одного або групи підприємств. Корпорації також є договірними об'єднаннями. Порівняно з асоціаціями вони мають більш жорсткі внутрішні зв'язки. Підприємства-учасники, поєднуючи свої виробничі, комерційні, а за необхідності і наукові інтереси, делегують окремі повноваження об'єднанню, надаючи йому право централізованого регулювання їх діяльності у певних межах. Можуть централізуватися такі, наприклад, функції, як збут продукції, матеріально-технічне постачання, ціноутворення, виконання проектних робіт, певна частина маркетингової діяльності та ін. [3, с. 54-55]. На думку Сіваченка, основними формами агропромислової інтеграції є: агропромисловий комбінат, який являє собою інтегрований виробничо-господарський комплекс, до складу якого входить виробництво сільськогосподарської продукції, його переробка і реалізація через власну фірмову торгівлю [10, с. 72-74]. На нашу думку, перспективним способом організації управління господарської діяльності підприємствами агропромислового комплексу є створення холдингових компаній. Станом на 1 січня 2010 року в Україні функціонує 105 агрохолдингів [13]. Створення холдингових компаній в нашій країні передбачено Указом Президента України „Про холдингові компанії, що

створюються в процесі корпоратизації та приватизації” [2]. Можна погодитися з твердженням В.Г.Андрійчука, який зазначає, що вертикальна інтеграція має місце тоді, коли товаровиробники єдиного технологічного ланцюга об’єднуються через різні механізми під єдиною власністю, тоді як вертикальна координація виникає за умов, коли відносини між такими товаровиробниками регулюються лише контрактами” [3, с. 42]. Інтегровані агропромислові об’єднання є нині одним з пріоритетних напрямів реалізації процесу агропромислової інтеграції в економіці України. Вони являють собою організаційно-економічні структури будь-якої правової форми, що об’єднують технологічно чи економічно взаємопов’язаних учасників агропромислового виробництва. Ми вважаємо, що об’єднання галузей, які виробляють засоби виробництва, галузі виробничої та соціальної сфери забезпечать впровадження у виробництво прогресивні технології нових видів сільськогосподарської продукції. Інтеграційний процес та напрями інтеграції представлені на рис. 4.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведений матеріал, на нашу думку, можна зробити висновок, що цілісність аграрного сектора обумовлене зростанням технологічної взаємодії галузей економіки, системної взаємодії міжгалузевих зв’язків. На нашу думку, інтеграційний процес в агропромисловому комплексі можливий при об’єднанні двох великих галузей рослинництва і тваринництва та галузей промислової переробки.

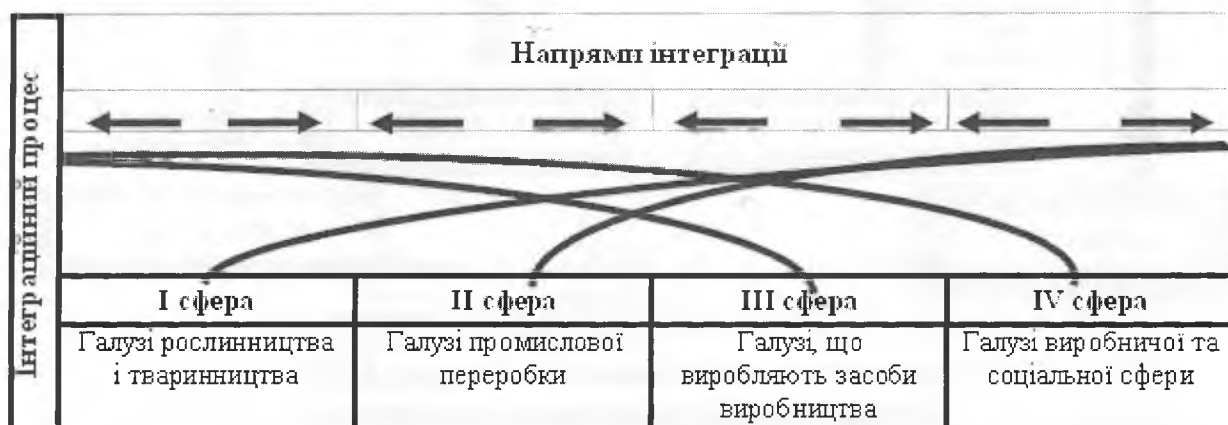

Рис. 4. Напрями інтеграційного процесу в агропромисловому комплексі
Джерело: [авторська розробка].

Таке поєднання гарантуватиме економічну сталість підприємств агропромислового комплексу, надійність та суттєві переваги в умовах дефіциту ресурсів. На нашу думку, головним питанням формування міжгалузевих відносин є створення оптимальної моделі, яка буде поєднувати систему економіки та агропромислового комплексу.

Анотація

В статті розглядаються питання розвитку агропромислової сфери, особливості міжгалузевих зв’язків у агропромисловому комплексі. Показані структурні об’єднання підприємств галузей АПК, визначені напрями інтеграційного процесу в аграрній сфері.

Ключові слова: міжгалузеві зв’язки, міжгалузеві відносини, агропромисловий комплекс, сфери АПК, інтеграційний процес, агропромислова інтеграція, галузева структура економіки.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы развития агропромышленной сферы, особенности межотраслевых связей в агропромышленном комплексе. Показаны структурные объединения предприятий отраслей АПК, определены направления интеграционного процесса в аграрной сфере.

Ключевые слова: межотраслевые связи, межотраслевые отношения, агропромышленный комплекс, сферы АПК, интеграционный процесс, агропромышленная интеграция, отраслевая структура экономики.

Summary

In the article are examined the questions of development of agroindustrial sphere, features of inter-branch connections in an agroindustrial complex. Are shown structural associations of enterprises of AIC branches, certain directions of integration process in an agrarian sphere.

Keywords: inter-branch connections, inter-branch relations, agroindustrial complex, spheres of AIC, integration process, agroindustrial integration, branch structure of economy.

Список використаних джерел.

1. Закон України "Про основні засади державної аграрної політики України на період до 2015 року" від 18 жовтня 2005 року // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 1. – С.17.
2. Указ Президента України від 11.05.1994 р. № 224/94 "Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=224%2F94>.
3. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. — 2-ге
4. вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2004. — 624 с.
5. Агропромисловий комплекс України: стан та перспективи розвитку: науковий збірник за матеріалами VII Пленуму Співки економістів України та Все-української науково-практичної конференції / за заг. ред. В.В. Оскольського. — К.: Аратта, 2009. — 350 с.
6. Березівський П.С, Михалюк Н.І. Організація виробництва в аграрних формуваннях: Навчальний посібник. (За ред. П.С. Березівського. - Львів: Українські технології, 2001. - 514 с.
7. Березіна Л.М. Економічна безпека та проблеми вдосконалення відносин суб'єктів АПК // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму, №1 (4).- 2011.-С.39-43.
8. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (теорія, методи, практика.) Вид. 6-те.- К.: Європ. ун-т, 2004. — с. 136.
9. Офіційний веб-ресурс Державного Комітету Статистики України [Електронний ресурс] / Розділ «Статистична інформація»; пункт «Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності». — Режим доступу до веб-сайту: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Майовець Є. Й. Теорія аграрних відносин: Навчальний посібник. -Київ: Центр навчальної літератури, 2005.- 276 с. ІВТЧ 966-364-036-7
11. Міжнародний агробізнес: Навчальний посібник. - За редакцією д.е.н., проф., акад. Сіваченка І.Ю.- К.: ЦУЛ, 2003. — 208 с.
12. Саблук П. Т. Глобалізація і продовольство : монографія / П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов. — К. : ННЦ ІАЕ, 2008. — 632 с.
13. Саблук П.Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. — 2010. — № 1. — С. 3-12.
14. Становлення та розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації України //Матеріали Перших Всеукраїнських громадських слухань. - К.: ННЦ "ІАЕ". - 2010. - 120 с.
15. Хорунжий М.Й. Організація агропромислового комплексу : підруч. / М.Й. Хорунжий. — К. : КНЕУ, 2001. — С. 51—52.